

TALABALARNING IJODIY FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHDA TA’LIM MUASSASALARINING O’RNI

Ibroximov Maqsadjon Axmedovich

Namangan davlat pedagogika instituti, v.b.dotsenti

e-mail: maqsadjoibroximov@gmail.com

Ergasheva Odina Raximjon qizi

Namangan davlat pedagogika instituti magistranti

e-mail: ergashevaodina966@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.23687452>

Annotatsiya: ushbu maqola bugungi kunda bo‘lajak pedagog o‘z o‘quvchilarida qanday qobiliyatlari borligi, ularning o‘qishga bo‘lgan intilishi, o‘quv materialini o‘zlashtirish darajasi, eslab qolishi va o‘z bilimni o‘quv torshiriqlarni bajarishda qo‘llay olishi, masalalarni echishda puxta fikr yuritishi, verbal va noverbal nutqni qanchalik egallaganligiga qarab olib bugungi kunning dolzarb vazifasi ekanligi masalasi keng yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar: ijodiy, rivojlantirish, ta’lim, hamkorlik, xususiyat, innovatsion.

Аннотация : в данной статье широко освещается вопрос о том, какими навыками обладает учитель сегодня у своих учеников, их стремление к обучению, степень усвоения учебного материала, запоминание и умение применять свои знания при выполнении учебных заданий, продуманность решения задач, овладение вербальной и невербальной речью-актуальная задача сегодняшнего дня.

Ключевые слова: творчество, развитие, образование, сотрудничество, функция, инновации.

Annotation: this article extensively highlights the question of what skills a teacher has today among his students, their desire to learn, the degree of assimilation of educational material, memorization and the ability to apply their knowledge when performing educational tasks, thoughtfulness of problem solving, mastery of verbal and non-verbal speech is an urgent task of today.

Keywords: creativity, development, education, cooperation, function, innovation.

Bugungi kunda ta’lim tizimini modernizatsiya qilish, o‘quv jarayoniga zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish va raqobatbardosh pedagog kadrlarni tayyorlash dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Zamonaviy pedagog nafaqat nazariy bilimlarga ega bo‘lishi, balki o‘z faoliyatini mustaqil tashkil etishi, yangicha fikrlashi, o‘quvchilarning qiziqish va qobiliyatlarini aniqlashi hamda ta’lim jarayonida ijodiy yondashuvni qo‘llay olishi zarur.

Ayniqsa, boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi talabalarining ijodiy faoliyatini rivojlantirish alohida ahamiyatga ega. Chunki boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi bolaning dastlabki bilimlari, dunyoqarashi, mustaqil fikrlashi va ijodiy qobiliyatlari shakllanishida muhim o‘rin tutadi. Bo‘lajak o‘qituvchining o‘zida ijodkorlik, tashabbuskorlik va pedagogik muammolarga nostandart yechim topish ko‘nikmalari shakllangan bo‘lishi uning kelajakdagi kasbiy faoliyati samaradorligini belgilaydi.

Ta’lim jarayonida ijodiy faoliyatni rivojlantirish talabalarga tayyor bilimlarni o’zlashtirish bilan cheklanib qolmasdan, mavjud bilimlardan foydalanish, yangi g’oyalarni ishlab chiqish, pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish va mustaqil qarorlar qabul qilish imkonini beradi. Shu sababli oliy ta’lim muassasalarida talabalarning ijodiy salohiyatini rivojlantirishga yo’naltirilgan metodik tizimni takomillashtirish muhim pedagogik vazifa hisoblanadi.

Ijodiy faoliyat — shaxsning mavjud bilim, ko’nikma va tajribalariga tayangan holda yangi g’oyalar, yechimlar va faoliyat usullarini ishlab chiqishga qaratilgan maqsadli faoliyatidir. Ta’lim jarayonida ijodiy faoliyat talabaning mustaqil izlanishi, muammoli vaziyatlarni hal qilishi, o’z fikrini asoslab berishi va o’zlashtirgan bilimlarini yangi sharoitlarda qo’llashi orqali namoyon bo’ladi.

Pedagogik nuqtayi nazardan, ijodiy faoliyatni rivojlantirish talabaning shaxsiy imkoniyatlarini ro’yobga chiqarish, kasbiy mustaqilligini shakllantirish va kelajakdagi pedagogik faoliyatga tayyorlash bilan uzviy bog’liq. Bunda talaba ta’lim jarayonining oddiy ishtirokchisi emas, balki bilimlarni izlovchi, tahlil qiluvchi, yaratuvchi va amaliyotga tatbiq etuvchi faol subyekt sifatida namoyon bo’ladi.

L.S. Vigotskiyning ta’lim va rivojlanish o’rtasidagi munosabatlarga oid qarashlari, J. Dyuning tajribaga asoslangan ta’lim haqidagi g’oyalari hamda J. Gilfordning divergent tafakkurga oid tadqiqotlari ijodiy faoliyatni o’rganishda muhim nazariy asos bo’lib xizmat qiladi. Ushbu yondashuvlar ta’limda mustaqil izlanish, tajriba, muammoli vaziyatlar va turli yechimlarni ishlab chiqishga e’tibor qaratish zarurligini ko’rsatadi.

Boshlang’ich ta’lim yo’nalishi talabalarida ijodiy faoliyatni rivojlantirish, avvalo, ularning kasbiy tayyorgarligi bilan bog’liq. Bo’lajak boshlang’ich sinf o’qituvchisi dars mazmunini o’quvchilarning yosh xususiyatlariga moslashtirishi, o’quv materialini tushunarli va qiziqarli shaklda taqdim etishi, didaktik o’yinlar hamda ijodiy topshiriqlardan samarali foydalanishi lozim. Bunday ko’nikmalarni shakllantirish esa talabalarning o’z ta’lim jarayonida ijodiy faol ishtirok etishini talab qiladi.

Ijodiy faoliyatning rivojlanishi bir nechta o’zaro bog’liq tarkibiy jihatlarni qamrab oladi. Birinchisi, motivatsion jihat bo’lib, talabaning yangilikka intilishi, o’z ustida ishlashga qiziqishi va kasbiy rivojlanishga bo’lgan ehtiyojini ifodalaydi. Ikkinchisi, kognitiv jihat bo’lib, bilimlarni egallash, axborotni tahlil qilish, taqqoslash va umumlashtirish ko’nikmalarini qamrab oladi. Uchinchisi, amaliy-ijodiy jihat bo’lib, yangi g’oyalarni ishlab chiqish, pedagogik topshiriqlarni bajarish va muammolarga mustaqil yechim topishda namoyon bo’ladi. To’rtinchisi, refleksiv jihat bo’lib, talabaning o’z faoliyatini baholashi, xatolarini aniqlashi va kelgusidagi ishlarini takomillashtirishini anglatadi.

Mazkur jihatlarining uyg’un rivojlanishi bo’lajak pedagogning ijodiy salohiyatini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Ta’limga yangicha yondashuvlar ta’sirida ta’lim muassasalari faoliyatni takomillashtirishning muhim belgisi sifatida ijodiy yondashuvni qaror toptirish muammosi tadqiq etilmoqda. Shu bilan birga ta’lim nazariyasi va amaliyoti ta’lim muassasasi faoliyatni ilmiy-metodik asosda takomillashtirish zarurligini ko’rsatmoqda. Hozirgi kunda boshlang’ich sinf o’quvchilarini ijodiy faoliyatni rivojlantirishda ta’lim muassasalarining hamkorligi quyidagilarga asoslanadi :

- birinchidan, jamiyatda ijtimoiy va pedagogik jarayonlarning jadal sur’atlarda amalga oshirilayotganligi (munosabatlarning insonrarvarlashuvi va demokratlashuvi, inson omili rolining kuchayayotganligi, innovasion jarayonlar asosida ta’lim-tarbiya sifatining oila hamda ta’lim, maktab muammolariga xalq e’tiborining ortib borayotganligi va h.k.);
- ikkinchidan, umumiy, ta’lim muassasalarining hamkorlik holati (o’qituvchi va o’quvchilarga etarli darajada pedagogik qo’llab-quvvatlashning berilmayotganligi, ularning o’quv-tarbiya jarayonidan qoniqmayotganliklari; o’qituvchilarning o’quvchilar bilan insonrarvar va do’stona munosabatni tashkil etish malakalarining etarli emasligi va h.k.);
- uchinchidan, hamkor ta’lim muassasalarining ta’limiy innovasiyalarga katta ehtiyoj sezishi (boshlang’ich sinf o’quvchilarining shakllantirishga va rivojlantirishga qaratilgan ta’lim-tarbiyaning innovasion texnologiyalarini ishlab chiqish va dars jarayoniga tatbiq etish va h.k.);
- to’rtinchidan, maktab ta’limini samarali tashkil etishda oliy ta’lim muassasalari bilan doimiy aloqani ushlab turish orqali yangi metodikalarni o’zlashtirish (mavjud muammolarni ilmiy tahlil qilish ...)
- beshinchidan, buyurtmachi sifatida ota-onalarning hamkorligini ta’minlash (uydagi ta’limning uzluksizligini ta’minlashdagi ularning bilimi, bolaning shaxsiy qiziqishlarini inobatga olgan halda maqsadga yo’naltirish va x.k.).

Xorijiy ta’lim nazariyasi va amaliyotida hamkorlikda o’qitish (“cooperativ learning”) birgalikda o’qitish an’anaviy ta’limning muqobili sifatida keng tadqiq etilgan. Tahlillar shuni ko’rsatadiki, hamkorlik samaradorligi umumiy natija hisobiga ishtirokchilarning interfaolliigi, o’zaro aloqadorligi va o’zaro mas’uliyati va uning takomillashuvini, guruh ishtirokchilarining konstruktiv o’zaro birgalikdagi harakatiga individual mas’uliyati va yo’nalganligini ta’minlaydi. Hamkorlik ta’lim samaradorligini oshirish omili hisoblanib, ta’lim sub’ektlar faolliigi uni takomillashtirishga xizmat qiladi. Ta’lim sifatini takomillashtirish deganda ta’lim tarbiya jarayonlarini tizimli loyihalashtirish va pedagogik qo’llab-quvvatlash, qayta aloqaning intensivligini ta’minlash, pedagogik tizimning ochiqliigi, dinamikligi, statistikligi, o’quvchilarning o’z-o’zini rivojlantirishi, intellektual, hissiy, axloqiy, madaniy, jismoniy imkoniyatlarini faollashtirishga erishish tushuniladi.

Shu o’rinda ta’lim klasteri muhiti xususida qisqacha to’xtalib o’tish joiz. Ta’lim klasteri muhiti deganda, manfaatli hamkorlarning boshlang’ich sinf o’quvchisining ijodiy qobiliyatini shakllantirish jarayonidagi va ayni paytda bir-birini to’ldiruvchi faoliyati nazarda tutiladi. Masalan, Texnologiya darslarida o’quvchilarning yakka ishlashini tashkil qilishda o’quvchilarda faollikni, mustaqillikni tarbiyalash, uning torshiriqni har bir o’quvchi ishni o’zi bajarishi kerak. Torshiriqlar bir xil yoki tabaqalangan holda bo’lishi mumkin. Tabiiy holki o’quvchi bunday torshiriqlarga kimnidir yordamiga muhtojlik sezadi. Agar o’quvchi faoliyat davomida xato qilsa yoki qiynalsa, o’qituvchi yoki uning ota-onasi yordam berishi kerak bo’ladi. Mustaqil ishlar oraqali o’quvchilarda mehnat malakalari, modellashtirish ko’nikmalari tarkib torishi kerak bo’ladi. Ya’ni: ish rejasini tuzadi; talabnoma tuzadi; ish yuzasidan hisobot beradi. Shunday qilib, ta’lim muassasasida o’quvchining amaliy ko’nikmasini shakllantirishga yangicha metodik ta’minot (OTM bilan hamkorlik), ta’lim texnologiyalarini aniq bajarishga yo’naltirish (o’qituvchi), pedagogik shart-sharoit (maktab), moddiy ta’minot (xokimlik, yuqori turuvchi tashuilotlar), darsni samarali yakunlash (o’quvchi) imkoniyati yaratiladi. Shuningdek, sinfdan

tashqari mashg‘ulotlarda o‘quvchilarining ijodiy faoliyatini rivojlantirish modeli aqliy va estetik tarbiya uyg‘unligidagi ko‘rgazmalilik, vaziyatga moslashish kabi tamoyillarga asoslangan. Bu yondashuvning pedagogik shar-sharoitlari o‘quvchilarning “tabiat va ijodiy muhit” munosabatiga asoslangan ta’lim-tarbiyaviy hamda texnologik jarayonida yakka, jamoaviy ishlash kabi o‘quvchilarning o‘zini-o‘zi rivojlantirishga qaratilgan moslashuvchan (mobil) muhitni yaratishni ko‘zda tutadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullayeva K.A, P.G.Safarova, N.U.Bikbayeva, A.Baxromov. O‘zbekistan Respublikasining Davlat ta’lim standarti. Boshlang‘ich ta’lim. – Toshkent.
2. Abdullayeva B.S. Fanlararo aloqadorlikning metodologik-didaktik asoslari (ijtimoiygumanitar yo‘nalishdagi akademik liseylarda matematika o‘qitish misolida): Ped. fan. dokt. .. diss. – Toshkent, 2006.
3. Abdullayeva K., Yusupova M., Raxmonbekova S. Odobnoma 2-sinf uchun darslik. – Toshkent.
4. Abduqodirov A. “Keys-stadi” uslubi: nazariya, amaliyot va tajriba – T.: “ Tafakkur qanoti”, 2012 – 131 bet.